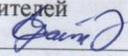

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования Республики Тыва
Управление образования Администрации муниципального района «Дзун-Хемчикский
кожуун»
МБОУ Чыгакинская СОШ

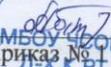
РАССМОТРЕНО
методическим объединением
учителей

 Сат З.Э.
Протокол №1
от "29" августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО
заместитель директора по
УВР

 Донгак О.М.
Протокол № 1
от "29" августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО
директор

 Сат А. А.
Приказ № 1
от "1" сентября 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
внеурочной деятельности

«Улусчу ужурлар»

для 4 класса начального общего образования
на 2023-2024 учебный год

Составитель: Донгак Алена Олеговна
учитель начальных классов

Чыгакы 2023

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Ажылчын программаны Россия Федерациязынын «Ооредилге дугайында» Хоойлузунун 12-ги чуулунун 7-ги кезээнге, эге болгаш ниити ооредилгенин федералдыг ооредилге стандарттарынга, РФ-нын ооредилге болгаш эртем яамызынын 2009 чылдын октябрь 6-да унген 373 дугаарлыг дужаалынга, тус чернин бюджеттиг ниити билигин ооредилге чери Чыргакы ниити билиг школазынын ажылчын программазынын дугайында саавырга ундезилээн.

Бо программаны 1-4 класстарга шенелделиг өөрөдилге – номчулга ному «Улусчу уjurларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөрөдилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөрөдилге системаларында чаа угланыышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, уjurлары улусчу педагогиканың кол өзээн тургуспушаан, өзүп орав салгалдың кижизидилгезинин депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүле кижизидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн.

Программаның кол угланыышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

- а) Торээн чурт, торел чон, аймак торел, хан торээн, чоок торелдер дээн чергелиг билиглери ооредир.
- б) Уругларны торээн чурттунга, чонунга ынак болурунга кижизидери.
- в) Тываның, Россияның база янзы-бүрү чоннарның ёзу-чаңчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар;
- г) Делегейнин чамдык чоннарынын тоолдарын, ырларын, байырлалдарын ооредип уругларнын сонуургалын оттурар.
- д) Төрээн чурту – Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Ооң бойдузунга дириг амытаннарынга, үнүштеринге, арга-арыынга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыыр уjurлары.
- е) Башкыларнын, оореникчилернин, ада-иенин дузазы-биле торээн чурттунга, торел чонунга хамаарышкан материалдарны чыыр, дилеп тывар, амыдыралга ажыглаар.

Салып турар сорулгалары:

Өөрөдилге сорулгазы: тыва чоннуң уттундурган болгаш уттундуруп бар чыдар чанчылдарын, ёзулалдарын дедир эгидип, школачыларга өөрөдири; өөреникчилерниң мөзү-шынар болгаш бот-кижизидилгезинче угланган чоннуң чагыг суртаалдарын, езу-чаңчылдарын билиндирип өөрөдир.

Кижизидилге сорулгазы: улусчу педагогика болгаш ада-өгбелеривистиң чаагай чаңчылдарынга даянып алгаш, келир уениң мөзү-бүдүштүг, хундулээчел салгалын хевирлеп кижизидер.

Сайзырал сорулгазы: өөреникчилерниң угаан-медерелин, чүве шингээдири, бот-башкарлырын, чогаадыкчы чоруун, бот-туружун бедик чадаже көдүрери.

Базистиг программада курстун туружу

Курстун ажылчын программанын Г.Д. Сундуйнун «Улусчу уjurлар» 3-4 класстарга оорөдилге номчулга номунга таарыштыр 1 чылга тургускан. Неделяда 1 шак. Чылда 34 шак.

Программаның тургузуу.

Улусчу ужурлар деп эртем 4 системниг программалардан тургустунган:

- ✓ «Өг-бүлө» (1 класс);
- ✓ «Чаңчылдың чаражы» (2 класс);
- ✓ «Кижси болгаш бойдус» (3 класс);
- ✓ «Кижиге эш херек» (4 класс);

Демдек салбас, а чартык чылдап зачет хевиринге түннелди көргүзүг-шингээдилге хевиринге кылып, өөреникчинин демдээ кылдыр салып болур. Ниити шактарның санынче экскурсиялар, оюннар, мөөрейлер, ужуражылгалар, улусчу байырлалдар шактары база кирген. Кичээлдер нургулайында оюн хевирлиг, практиктиг угланыышкынныг болур. Оларны аян-чорук, көргүзүг-шингээдилге, янзы-бүрү чогаадыкчы ужуражылгалар, аас-чогаал кичээлдери, бойдусче походтар, хайгараалдар кылдыр организаптап, хостуг чугаа хевиринге эрттирип болур.

Экскурсия: төрөөн черинин чараш-каазын магададыр сорулга-биле арыгже, дагларже, хем кыдыынче селгүүстээри; тыва өгнү сонуургаттылары, чамдык улусчу ужурларны шингээттирери (суг бажы, ыдык ыяштар, чер-чурт дагыры), төөгүлүг тураскаалдарны, черлерни эргиири.

Ужуражылга: улуг хүндүткелдиг өгбө, тоолчу, ыраажы, чазаныкчы, артист, чурукчу болгаш өске-даа улус-биле ужуражыры.

Эртем харылзаазы: Төрөөн чугаа. Төөгү. Чугаа сайзырадылгазы. Улустун аас-чогаалы. Күш-ажыл кичээли. Чурулга. Хөгжүм кичээли. Долгандыр туруп хүрээлел болгаш бойдус кичээли.

1-ден 4 класстарга чедир «Улусчу ужурлар», кичээлдер неделяда 1 катап эртер.

Ук кичээлдернин дээшти, оон түннелдери тестилер болгаш анкеталардан база өөреникчилернин чогаадыкчы ажилдарындан көстүп келир.

Улусчу педагогика амгы национал школанын өөредилге-кижизидилгелиг ажил-чорудулгазынын кол үндезинин тургузуп, ниити өөредилге системаларында чаа угланыышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннун чагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, ужурлары улусчу педагогиканын кол өзөөн тургуспушаан, өзүп орап салгалдын кижизидилгезинин депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканын идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүлө кижидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерөөн. Улусчу педагогика дээрге ог-буленин торел-болук улустун болгаш чоннун уруглар кижизидилгезинин дуржулгазы, а этнопедагогика ону шинчилээр эртем. Оон кол сорулгазы-улусчу педагогиканын ужур-утказын, аргаларын шинчилээри, оон депшилгелиг аргаларын ооредилге-кижизидилге ажылынга таарыштыр ажыглаары.

Проблемазы: ог-буле, торел-доргул харылзаалары, үндезин ажил-агый, төрөөн чер-чурт дугайында айтырыглар, этикет, бойдус ужурлары, кижинин тура-соруу, сагыш-сеткили, өске чоннарнын культуразы. Бойдуска тыва кижинин хамаарылгазы, тыва кижинин унуш озумелге хамаарылгазы, дириг амытаннарга, куштарга хамаарылгазы, чоннун эскериглерин шын сагып, хайгаарап билиринге кижизидер.

Өөреникчилернин шингээди алып билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

4-ку классты доозуп турар өөреникчилернин билип алып ужурлуг чүүлдери:

-Бойдуска тыва кижинин хамаарылгазын, чер ужурларын, аржаан ужурларын билири.

-Тыва кижинин унуш-озумелге хамаарылгазы: ыяш ужурларын, Ыдык ыяштарга чалбарыгларын, Тыванын чем унуштерин билири.

- Дириг амытаннарга, куштарга хамаарылгазын билири.
- Чыл, ай, хонук саналгазын билири.
- Сугнун кижиге ажык-дузазын, камнаарын билири.
- Чоннун эскериглерин шын сагып, хайгааралга алырын билири.

Өөреникчилерниң шингээди алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

4-ку классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- тыва улустун ёзу-чаңчылдарны, сагылгаларны билири;
- торээн чуртунун дугайында билиглерни шингээди алыры;
- делегейнин чамдык чоннарынын ажыл-агыйын, чер – чуртун, культуразын ооренири;
- Уругларны бодунун чонунга узел-бодалдарынга, ужур-чанчылдарынга дууштур кижизидер.

4-ку класстың доозукчуларының билиглерни шингээди алырының аргалары:

- чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның ужур-утказын хандыр билип алыр.
- боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.
- Боттарынын нациязынга чоргаарланып, тыва дылын хундулеп билири.
- Оске чон аразынга эвилен-ээлдек, ук- чоннун ёзу чанчылдарын хундулээри, сагыыры.
- Улустун аас-чогаалынга дайанып алгаш, торээн черинге тураскааткан шулуктерни, кожамыктарны, чечен-чугааларны дилеп тып, проектилерни кылыр.

4-ку класска «Улусчу ужурлар» деп эртемниң материал-техниктиг хандырылгазы

Ук эртемни өөредип турда, албан турар ужурлуг чуулдер:

1. Чогаалдарның сөзүглелдериниң экземплярлары четче санныг турар ужурлуг.
2. Эге школаның библиотеказының фондузунга албан турар ужурлуг документилер болгаш номнар:
 - «Улусчу ужурлар» деп эртемге хамаарышкан нормативтиг документилер;
 - авторлуг программалар;
 - Тыва Республиканын өөредилге болгаш эртем яамызының сумелээн өөредилге номнары болгаш оларның даңзызы;
 - өөреникчилер-биле ажылдап тургаш, ажыглаар янзы-буру карточкалар;
 - дузалал литература (справочниктер, словарьлар, энциклопедиялар дээш оон-даа өске).

Амгы уениң негелдези-биле турар ужурлуг чуулдер:

- өөредилге-техниктиг херекселдер;
- янзы-буру көргүзүг материалдары (электроннуг таблицалар)
- мультимедийлиг компьютер;
- мультимедиапроектор;

Түңнелинде: Мөзү бүдүштүг, ёзулуг тыва кижини келир үениң салгалындан хевирлеп үндүрер деп төнчү сорулгалыг.

АЖЫГЛААН ЛИТЕРАТУРА

1. Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң куруне стандартының национал-девискээр кезээ. Национально-региональный компонент государственного

- стандарта общего образования Республики Тыва. - Кызыл: Тув. кн. изд-во, 2006. - С. 38-43.
2. Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования / Министерство образования и науки Российской Федерации. - М.: Просвещение, 2010. - 31 с. - (Стандарты второго поколения).
 3. Курстун ажылчын программазын Г.Д. Сундуйнун «Улусчу ужурлар» 3-4 класстарга ооредилге ному.

“Улусчу ужурлар” ооредилге эртемнин 4-ку класска программазы.

№	Тема	Шагы	Эрттирер хуну	
			План	Факт
1	Кирилде кичээл. Кижиге эш херек	1	04.09	
2	Делегейнин чоннары.	1	11.09	
3	Бистин чангыс чер чурттугларывыс. Орус оюннарны ойнанар "Адыг". Сывыртажыр оюн. Тывызыкты тып	1	18.09	
4	Кожа - хелбээ чоннар	1	25.09	
5	Моол улустун тоолу "Эртемниг оол"	1	02.10	
6	Тибет улустун тоолу "Арзыланны арга-биле"	1	09.10	
7	Орус улустун тоолу "Дилги биле Дуруяа"	1	16.10	
8	Орус улустун тоолу "Репка"	1	23.10	
9	Байырлалдар дугайында	1	13.11	
10	Бугу делегейнин байырлалдары.	1	20.11	
11	Россия Федерациязынын хоойлужуткан байырлалдары.	1	27.11	
12	Тыва Республиканын хоойлужуткан байырлалдары.	1	04.12	
13	Кызаа байырлалдар	1	11.12	
14	Хуу байырлалдар	1	18.12	
15	Шажынчы байырлалдар	1	25.12	
16	Улусчу байырлалдар	1	15.01	
17	Моол улустун чаа чыл байырлалы "Цагаан сар"	1	22.01	
18	Тыва улустун чаа чыл байырлалы "Шагаа"	1	29.01	
19	Хакас улустун чаа чыл байырлалы "Чыл пазы"	1	05.02	
20	Хакас улустун тарак дою "Тун-пайрам"	1	12.02	
21	Чуваш улустун чаа чыл байырлалы "Сурхури"	1	19.02	
22	Христиан байырлал "Масленица"	1	26.02	
23	Христиан байырлал "Пасха" Христиан чанчыл "Торелдер хуну"	1	04.03	
24	Христиан байырлал "Рождество хуну"	1	11.03	
25	Грузин улустун виноград байырлалы "Ртвели"	1	18.03	
26	Узбек улустун байырлалы "Ховен байырлалы"	1	01.04	
27	Кыргыз улустун байырлалы "Манас"	1	08.04	
28	Якут (Саха) улустун байырлалы. "Олонхо"	1	15.04	
29	Молдаван улустун байырлалы "Маланка"	1	22.04	
30	Ортаакы Азия чоннарынын чаа чыл байырлалы "Навруз"	1	06.05	
31	Студентилер байырлалы "Татьянанын хуну"	1	13.05	
32	Сонгу чук улунун байырлалы "Хун уткулгазы"	1	20.05	
33	Ортаакы Азия чоннарынын байырлалы "Тюльпаннар байырлалы" Прибалтика чурттарынын славян чоннарынын байырлалы "Иван Купаланын байырлалы"	1		
34	Туннел кичээл	1		

